

תולדות השראת שכינה (יג) / חנוכת המשכן (חלק א)

וּמְרָאָה כְּבוֹד ה' כָּאִשׁ אֲכֹלֶת בְּרָאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל (שמות כ"ד, יז).

וַתֵּצֵא אִשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעֹלָה
וְאֶת הַחֲלָבִים וַיֵּרָא כָּל הָעַם וַיִּרְאוּ וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם
(ויקרא ט', כד).

חנוכה זו מכוונת, אם כן, כנגד הייעוד של עבודת הקרבנות.
על שבעת ימי המילואים והיום השמיני נרחיב בע"ה
בשיעור הבא.

3. חנוכת המשכן בספר במדבר (פרק ז')

כאן בולטת זיקתו של המשכן לעם ישראל כולו. חנוכה זו
מתרחשת כבר לאחר הקמת המשכן, משיחתו וקידושו.
התיאור מופיע בספר לאחר מפקד בני ישראל וארגון
המחנה סביב סביב למשכן. הדמויות המרכזיות בו הם
הנשיאים, נציגי העם, ועיקרו – הקרבן שהקריבו לחנוכת
המזבח מיזמתם ביום משיחתו ובמהלך שנים עשר היום
שממנו ואילך, איש איש ביומו:

וַיְהִי בַיּוֹם כָּלוּת מִשֵּׁה לְהִקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ
וַיִּקְדֹּשׁ אֹתוֹ וְאֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כְּלָיו
וַיִּמְשַׁח אֹתָם. וַיִּקְרְבוּ נְשֵׂאֵי יִשְׂרָאֵל רֹאשֵׁי
בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשֵׂאֵי הַמִּטֹּת הֵם הַעֲמֻדִים עַל
הַפְּקָדִים. וַיָּבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי ה' שֵׁשׁ עֲגֻלֹת צָב
וְשֵׁנֵי עֶשֶׂר בָּקָר עֲגֻלָּה עַל שְׁנֵי הַנְּשָׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד
וַיִּקְרְבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה
לֵאמֹר: קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֵבֶד אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד
וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ.

וַיִּקְרְבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ
וַיִּקְרְבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ. וַיֹּאמֶר ה'
אֶל מֹשֶׁה נְשֵׂאֵי אֶחָד לַיּוֹם נְשֵׂאֵי אֶחָד לַיּוֹם יִקְרְבוּ
אֶת קָרְבָּנָם לְחֻנֻּכַּת הַמִּזְבֵּחַ (במדבר ז', א-ה, י-יא).

חנוכת המשכן בקרבנות הנציגים הבכירים של שנים עשר
השבטים מבליטה את זיקת השבטים והעם כולו למשכן,
ומבטאת את הקשר הבלתי-אמצעי בין ישראל למשכן.

כך, בשיתוף בני ישראל, הושלמה תכלית המשכן, והושלמו
שלוש הבחינות שנתגלו בשלושת תיאורי חנוכת המשכן,
שיש שהגדירו אותם כך: התגלות ה' כמושל בהיכלו בספר
שמות; כמלך המקבל מנחה מעבדיו בספר ויקרא; וכמנהיג
בראש המחנה – בספר במדבר.

ואכן, חנוכה אחרונה זו נחתמת בתיאור ההיוועדות היעודה
בין משה והקב"ה מעל הארון, מבין שני הכרובים:

א. שלושת התיאורים של חנוכת המשכן

חנוכת המשכן מתוארת בתורה בשלושה ספרים: בפרק מ'
של ספר שמות; בספר ויקרא – בפרקים ח'-ט'; ובפרק ז' של
ספר במדבר. מה ראתה התורה להקדיש למאורע זה, עם כל
מרכזיותו, שלושה תיאורים שונים? התבוננות בשלושת
התיאורים, הבאים בספרים ובסגנונות שונים, מלמדת כי
הם מדגישים היבטים שונים ומשלימים בחנוכת המשכן,
המשקפים בעצם את ההיבטים שונים של מהות המשכן
ותפקידו בכלל (כפי שנידונו בהרחבה בשיעורים 9-5): בספר
שמות נחנך המשכן כמקום השראת השכינה; בספר ויקרא
– כמקום עבודת האדם, ובפרט עבודת הקרבנות; ובספר
במדבר – כמקום המחבר את ישראל לאביהם שבשמים. כך
משקפת חנוכת המשכן באופן נאמן את כל ייעודי המשכן.

1. חנוכת המשכן בספר שמות (פרק מ')

בחנוכה זו אין נזכרים הכוהנים, ואף לא העם. הדמות
המרכזית כאן הוא משה, המצטווה בראשית הפרק: "בַּיּוֹם
הַחֲדָשׁ הִרְאֵשׁוּן בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ תִּקִּים אֶת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד"
(שמות מ', ב). לאחר ההקמה שם משה את הכלים: בראשם –
ארון העדות; לאחריו יתר כלי המשכן; ורק לבסוף באה
החצר וכליה – המזבח והכיור. משה אמנם מצטווה כאן על
משיחת אהרן ובניו וקידושם לכהונה, אך בביצוע אין הם
נזכרים כלל – תיאורם יבוא רק בחנוכה שבספר ויקרא;
וחנוכת מזבח העולה, התופסת מקום מרכזי ביותר בחנוכת
ויקרא, נזכרת כאן בפסוק אחד בלבד.

נקודת השיא של תיאור זה היא השראת שכינה במשכן:
"וַיִּכַּס הָעֲנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן" (פס'
לד). ומיד לאחר מכן נאמר "וְלֹא כָּל מִשֵּׁה לְבוֹא אֶל אֹהֶל
מוֹעֵד" (פס' לה) – משמע שכך צפוי היה שיקרה, כלומר: ייעוד
המשכן בבחינה זו הוא ההיוועדות עם משה והדיבור אליו
מעל הארון, מבין שני הכרובים (שמות כ"ה, כב), כהמשך ישיר
של מעמד הר סיני (וכפי שנידון בהרחבה בשיעורים 9-22).¹

2. חנוכת המשכן בספר ויקרא (פרקים ח'-ט')

בתיאור זה אין הארון נזכר כלל. במרכז עומדים אהרן
הכוהן (ובניו) והמזבח, ועיקרו: קידוש המזבח והכוהנים
בשבעת ימי המילואים – ככתוב "שִׁבְעַת יָמִים תִּכְפֹּר עַל
הַמִּזְבֵּחַ וְקִדְשֶׁת אֹתוֹ" (שמות כ"ט, לז) – ששיאם ביום השמיני,
עת החלו אהרן ובניו לשמש בכהונה, ושכינה נתגלתה לעיני
כל העם על המזבח, באופן המקביל גם כן למעמד הר סיני:

1 לדעת רב"ע ורמב"ן שם, הדיבור הצפוי למשה בא מיד אחר כך, בפתחת
ספר ויקרא (א', א): "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר".

בתחילת דבריו מציין ראב"ע במפורש את מקור שיטתו:

והנה מצאנו בספרי, כי מישאל ואלצפן היו ה'טמאים
לנפש אדם' (במדבר ט', ו) , והנה יום שמיני למלואים
הוא שמיני לחדש.

כוונתו לדעת רבי עקיבא בספרי בהעלתך, כי האנשים "אשר
היו טמאים לנפש אדם" (במדבר ט', ו) – "מישאל ואלצפן היו,
שנטמאו לנדב ואביהוא... שחל שביעי שלהם להיות ערב
פסח" (ספרי במדבר פסקא סח).⁴ נמצא שסדר הדברים כך היה:
המשכן הוקם בא' בניסן (כמפורש בשמות מ'); שבעת ימי
המילואים התקיימו בא'-ז' בניסן (שמות כ"ט ויקרא ח');
היום השמיני היה בח' בניסן (ויקרא ט'); ומח' בניסן ועד
י"ט בו הקריבו הנשיאים את קרבנותיהם (במדבר ז').

לחנכת המשכן יש, אם כן, לדעת ראב"ע, שני מוקדים.
המוקד הראשון הוא בא' בניסן: אז שרתה השכינה בענן על
אוהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן – אירוע המקביל
בסגנונו ובתוכנו למעמד הר סיני,⁵ ועיקרו בהתגלות למשה
ובקריאת ה' אליו בתחילת ספר ויקרא. המוקד השני היה
בח' בניסן, שאז נגלתה השכינה על מזבח העולה באש
שאכלה את הקרבנות לעיני כל העם. ההבדלים בין שני
המעמדות ברורים: ההתגלות הראשונה הייתה בענן,
והשנייה – באש; הראשונה – על המשכן כולו, והשנייה –
על המזבח; הראשונה – למשה, והשנייה – לעיני כל העם.

לפי שיטה זו, השראת השכינה מלמעלה קודמת לעבודת
האדם וגורמת לה: החנוכה מתחילה בהשראת השכינה בענן
על המשכן ובהתגלות למשה; כאן מגיע שלב ביניים –
משיחת אהרן ובניו וקידושם, יחד עם המזבח, בקרבנות
שבעת ימי המילואים; ובסופם של ימים אלו, ביום השמיני,

וּבָא מֹשֶׁה אֶל אֱהֱלָ מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵתוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת
הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדוּת
מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו
(במדבר ז', פט).

תיאור זה, ממנו משתמע קשר ישיר בין ההיוועדות עם
משה לבין חנוכת הנשיאים, הוא כנראה המשך מה שנאמר
בסוף ספר שמות: שם לא יכול משה להיכנס בגלל כבוד ה'
שמלא את המשכן; ואילו כאן נכנס משה ושומע את הקול
מידבר אליו. במונח זה משלב ספר במדבר את שתי
הבחינות: חנוכת המזבח על ידי הנשיאים, והתגלות
השכינה למשה על ידי הדיבור מבין שני הכרובים.

ב. סדר הזמנים בחנוכת המשכן

בחלקו הראשון של השיעור הראינו את המגמות והמהות
השונות והמשלימות המשתקפות בתיאורים השונים של
חנוכת המשכן. בחלק זה ברצוננו לבחון את לוחות הזמנים
של שלושת התיאורים הללו ואת משמעותם.

תאריך מפורש ניתן רק בתיאור שבספר שמות:

בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ תִּקְּוּ אֶת מִשְׁכַּן
אֱהֱלָ מוֹעֵד... וַיְהִי בַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשֵׁנָה הַשְּׁנִיָּה
בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן
(שמות מ', ב).

בשאר הפרשיות אין תאריך מדויק: הציווי על שבעת ימי
המילואים (שמות כ"ט) ותיאור עשייתם (ויקרא ט') ומעשי היום
השמיני (שם י') באים בלא תאריך; וגם במדבר נאמר רק כי
הנשיאים החלו להקריב ביום הקמת המשכן ומשיחתו
(במדבר ז', א-ב, י), אך לא נאמר מה היה יום זה.² השאלה
המתבקשת היא כיצד משתלבים התיאורים השונים
מבחינה כרונולוגית, סוגיה שמצינו בה מחלוקת יסודית בין
הראשונים.³

1. שיטת אבן-עזרא

ראב"ע מביא את דעתו בפירושו הארוך לשמות מ', ב:

והנה על דרך הפשט ביום החדש הראשון היתה
תחילת הקמת המשכן... וביום הזה משח משה את
המשכן ואת כל כליו... ונקהלה העדה אל פתח אהל
מועד, ורחצו אהרן ובניו במים, והלביש את אהרן...
גם הלביש בניו ונמשחו, והגיש פר בן בקר... ככה
עשה שבעת ימי המילואים, וככה כתוב 'ופר חטאת
תעשה ליום על הכפורים' (שמות כ"ט, לו) – לכל יום...
אז החלו הנשיאים להקריב לחנוכת המזבח... והנה
נשלמה חנוכת המזבח אחר תשעה עשר יום לחדש
הראשון.

4 המעיין בברייתא שבספרי במלואה ימצא שייחוס המילים "שחל שביעי
שלהם להיות ערב פסח" למישאל ואלצפן – שעליו מבוסס סדר הזמנים
שמצייע ראב"ע – אינו מובן מאליו: " ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש
אדם! מי היו? נושאי ארונו של יוסף היו, דברי ר' ישמעאל, ר' עקיבא
אומר: מישאל ואלצפן היו, שנטמאו לנדב ואביהוא. ר' יצחק אומר: אין
צריך, אם נושאי ארונו של יוסף, היו יכולים לטהר; ואם מישאל ואלצפן
היו, יכולים לטהר; ומי היו? למת מצוה נטמאו, שנאמר 'ולא יכלו לעשות
הפסח ביום ההוא' – לא היו יכולים לעשות בו ביום, אבל היו יכולים
לעשות ביום שלאחריו, נמצינו למדים שחל שביעי שלהם להיות ערב
פסח". ממרוצת לשון הברייתא ניתן להבין שהאנשים "שחל שביעי שלהם
להיות ערב פסח" הם האנשים שנטמאו למת מצוה, כדעת רבי יצחק;
וכך גם משתמע מלשון הברייתא כפי שהיא מובאת בסוכה כה ע"ב.

5 ברם, הרב סמט (בעיונו הנזכר בהערה 3, הערה 32) טוען כי המילים
"שנאמר 'ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא' – לא היו יכולים לעשות בו
ביום, אבל היו יכולים לעשות ביום שלאחריו, נמצינו למדים שחל שביעי
שלהם להיות ערב פסח" מתאימות "דווקא לשיטת רבי עקיבא, שכן רק
לדעתו יש עניין בדיוק זה מלשון הפסוק" (לשון הרב סמט שם). את
עמדתו תומך הרב סמט בדברי התוספות למסכת סוכה (שם ד"ה שחל
שביעי), הגורסים בפסחים צ ע"ב: "רב סבר לה כרבי עקיבא דאמר מישאל
ואלצפן היו, שחל שביעי שלהן להיות בערב הפסח" – גרסה שהתוספות
עצמם אמנם דוחים אותה (וגורסים "סבר לה כרבי יצחק", כדפוסים
שלפנינו), אך היא נתמכת על ידי כתבי היד המובאים בדקדוקי סופרים
לפסחים שם.

6 בשיעור 9 עמדנו על ההקבלה שיעור הרמב"ן בין פרטי ההתגלות במעמד
הר סיני (שמות כ"ד, טו-יח) לבין פרטי ההתגלות בחנוכת המשכן (שמות
מ', לד-לה; ויקרא א', א), שמשמעותה העיקרית: היות המשכן המשך ישיר
למעמד הר סיני (וראה גם שיעור 22).

2 אבן-עזרא (במדבר ז', מח) מביא מחלוקת אם שנים עשר הימים היו
רצופים ושבת נכללה בהם, או שמה לא הוקרבו קרבנות בשבת, ושנים
עשר היום אינם ברצף.

3 במחלוקת על הכרונולוגיה של ימי הקמת המשכן וחנוכתו עסקו: הרב
אלחנן סמט בעיונו לפרשות ויקהל-פקודי, בתוך: עיונים בפרשות השבוע –
סדרה שניה, ירושלים תשס"ד, עמ' 408-405; הרב אברהם שמאע, "שתי
מגמות בחנוכת המשכן והשתקפותן בתורת הקרבנות", מגדים, ב, עמ' 32-
44. שני המחברים צעדו בכיוונים שונים, ודברינו כאן מלווקטים משניהם.

מעמיד את המשכן ומפרקו מדי יום. בא' בניסן חל היום השמיני, ובו הוקם המשכן דרך קבע ונצטרפו יחדיו שתי ההתגלויות: השראת השכינה בענן על אוהל מועד ומילוי כבוד ה' את המשכן, וירידת השכינה באש על המזבח לעיני כל ישראל. ובמהלך שנים עשר היום שמא' בניסן ועד י"ב בו חנכו נשיאי המטות את המזבח בקרבנותיהם. נמצא שלפי שיטה זו, יש לחנוכת המשכן מוקד אחד בלבד – שיא אחד, המבטא את שני היבטיה המרכזיים: יום א' בניסן, בו שרתה שכינה בו-זמנית על המשכן ועל המזבח.

עמדה זו מעוררת קשיים בולטים עוד יותר מאלו שעלו אצל רבי עקיבא וראב"ע. הבה נראה אותם בלשונו של הרב סמט (בעיונו המצוין בהערה 3, עמ' 405-406):

השאלה היסודית ביותר שעמה צריכה דעה זו להתמודד היא זו: הרי משה נצטוו להקים את המשכן 'ביום החֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בַּאֲחָד לַחֲדָשׁ' (שמות מ', א) – ואילו בשבעת ימי המילואים, שלפי הדעה הזאת קדמו ליום זה, מתואר המשכן כעומד על עמדו, ומשה מקריב בו קרבנות שונים על המזבח! על כך עונה דעה זו כי המשכן אמנם הוקם כבר בכ"ג באדר, אלא שפורק מדי יום ביומו בכל שבעת ימי המילואים, ורק ביום השמיני הוקם שלא לשם פירוק מיידי באותו היום. על הקמה זו בא הציווי בשמות מ', ב. דא עקא, שלפירוק המשכן הזה מדי יום ביומו אין כל רמז בכתובים המפרטים את המעשים שנעשו באותם שבעת ימי המילואים – לא בציווי בשמות כ"ט ולא בתיאור עשייתו בויקרא ח'.

לא זו בלבד שאין רמז להקמת המשכן ולפירוקו בשבעת ימי המילואים, אלא שפסוקים מפורשים בויקרא ח' נראים כמתנגדים לאפשרות זו. כך אומר משה לאהרן ולבניו ביום הראשון למילואים:

וּמִפְתַּח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תִצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם מְלֹאֵת יְמֵי מִלְאֵיכֶם... וּפְתַח אֹהֶל מוֹעֵד תִּשְׁבּוּ יוֹמָם וְלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים (ויקרא ח', לג-לה).

כיצד ניתן למלא צו זה כאשר אוהל מועד מפורק – ואפילו פורק אך לזמן קצר בכל יום? והרי ישיבה 'יומם ולילה' במשך 'שבעת ימים', משמעה ישיבה ברציפות שאין בה הפסק. שאלות אלו נידונו בדברי המפרשים הראשונים, אלא שלא ניתנו להן תשובות מספיקות על פי הפשט.⁶

הרב סמט דחה, אם כן, את הדעה הרווחת בחז"ל מדרך הפשט. עתה הוא מבקש להסביר מה הביא לדעה זו (שם עמ' 407; ההדגשה שלי, ל'):

מהו הדבר שהביא לדעה כה רחוקה מפשוטו של מקרא? נראה כי גרם לכך רצונם של בעלי דעה זו להתאים את האירוע המתואר בויקרא ט' – התגלות כבוד ה' לעיני כל העם – עם התאריך החשוב הנקוב בפירוש בכתוב בשמות: ראש חודש ניסן, שכן לפי

באה ההתגלות השנייה – ההתגלות באש על המזבח החיצון לעיני כל העם – עם חינוכם של הכוהנים לעבודתם והתחלת חנוכת המזבח בקרבנות הנשיאים (המייצגים את העם כולו).

הרב שמאע (במאמרו המצוין בהערה 3) מציין שני קשיים עיקריים בשיטת ראב"ע:

1) מן הכתובים משמע, שקיימת זיקה בין הכתוב בשמות מ' ליום פתיחת חנוכת המזבח על ידי הנשיאים. בשמות מ', ב, כתוב: 'ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד', ובביצוע הצו: 'בחדש הראשון... באחד לחדש הוקם המשכן, ויקם משה את המשכן' (שם, יז-יח). ובבמדבר ז', א-ב: 'ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן... ויקריבו נשיאי ישראל...⁶ עולה אם כן, שחנוכת הנשיאים נפתחה באחד בניסן, ולא בשמונה בו כדעת אבן עזרא.

2) לדעת אבן עזרא היו שני מוקדי שיא בחנוכת המשכן: האחד – ביום האחד בניסן... והשני – ביום שמונה בניסן... ומה ראתה התורה על ככה שיהיו שני גילויי שכינה?... ובכלל, סגנון הכתוב בסוף שמות מורה על סוף, סיום ושיא... נראה, שמחמת קושיות אלה, ביארו חז"ל את הדברים בדרך שונה.

2. שיטת רש"י ורמב"ן

בעוד שפירוש ראב"ע מבוסס, כאמור, על שיטת רבי עקיבא, מסתמכים רש"י (ויקרא ח', ב; ט, א; במדבר ז', א, יב) ורמב"ן (שמות מ', ב, יז; במדבר ז', א) על הדעה הרווחת בחז"ל, שנביאנה כאן מן הספרי לפרשת נשא:⁷

'ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן', מגיד הכתוב שכל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד את המשכן ובכל בוקר ובוקר מושחו ומפרקו ואותו היום העמידו משחו ולא פרקו... נמצינו למדים שבעשרים ושלושה באדר התחילו אהרן ובניו המשכן וכל הכלים לימשח, בראש חודש הוקם המשכן... בו ביום שרת שכינה בבית שנאמר 'ולא יכול משה לבא אל אהל מועד' וגו' (שמות מ', לה), בו ביום הקריבו נשיאים את קרבנם שנאמר 'ויהי המקריב ביום הראשון'... בו ביום ירדה אש מן השמים ואכלה את הקרבנות שנאמר 'ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת השלמים' (ויקרא ט, כד) (ספרי במדבר פ'סקא מד).

הווה אומר, הקמת המשכן החלה בכ"ג באדר: מיום זה ועד א' בניסן נמשכו שבעת ימי המילואים, שבמהלכם היה משה

6 יש להוסיף כי המילים "ביום כלות משה להקים את המשכן" (במדבר ז', א) מכוונות בבירור לתיאור סיום הקמת המשכן בספר שמות: "ויכל משה את המלאכה" (שמות מ', לג).

7 מקורות נוספים הנוקטים בעמדה זו הם ספרא לפרשות צו ושמיני (בכמה מקומות); סדר עולם רבה פרק ז; שבת פז ע"ב; ועוד.

8 הרב סמט מציין שם בהערות את התשובות שהציע רמב"ן לשאלות אלו (שאלות שאת חלקן העלה כבר ראב"ע) ומאיר את הקשיים שבהן.

נשיאים יקריבו ראשונה קודם שיקריב כל יחיד
מישראל את קרבנותיו, והם יהיו מחנכים את
המזבח בקרבנות היחידים... והיה אם כן חנוכת
המזבח וקרבת הנשיאים אחרי מנין העם ומתייחס
אליו.

מלבד צמידותו לסדר הכתובים, מדגיש פירוש זה את הקשר
הפנימי בין מניין בני ישראל לבין החנוכה, ואת היות חנוכה
זו מייצגת את זיקת כל יחיד ויחיד מישראל לעבודת
המשכן.

בשיעור זה החילוננו את עיסוקנו בחנוכת המשכן, ועמדנו
על יחסי הזמן והמשמעות בין התיאורים השונים של
מאורע זה. בשיעור הבא נדון בע"ה בקרבנות שהובאו
בחנוכת המשכן: קרבנות שבעת ימי המילואים והיום
השמיני וקרבנות הנשיאים.

•
• כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב יצחק לוי, תשס"ז
• עורך: בעז קלוש
•
•
• בית המדרש הווירטואלי שליך ישיבת הר עציון
• האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
• האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
•
• משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
• דואל: office@etzion.org.il
•

הפשט יוצא שהאירוע הזה חל בתאריך חסר
משמעות (ח' בניסן), שאף לא נזכר כלל בכתוב. כך
שנינו בברייתא המובאת במסכת שבת פז ע"ב:

תנא: אותו יום [=ראש חודש ניסן] נטל עשר
עטרות: (א) ראשון למעשה בראשית (ב)
ראשון לנשיאים (ג) ראשון לכהונה (ד) ראשון
לעבודה (ה) ראשון לירידת האש (ו) ראשון
לאכילת קדשים (ז) ראשון לשכון שכינה (ח)
ראשון לברך את ישראל (ט) ראשון לאיסור
הבמות (י) ראשון לחדשים.

אולם על פי הפשט יינטלו מראש חודש ניסן רובן
של עשר העטרות הללו (ותישארנה רק הראשונה,
השביעית והעשירית).

על דבריו המסתברים יש להוסיף, כי ייתכן שהמניע המרכזי
לדעה זו הוא הסתייגות מן ההפרדה שמעלה רבי עקיבא
(וראב"ע בעקבותיו) בין השראת השכינה בענן על המשכן
כולו לבין חנוכת המזבח (המבטאת את עבודת האדם),
ותפיסה כי עטרות העבודה, ירידת האש ושכון שכינה –
בבת אחת ניתנו.⁹

3. שיטת אברבנאל

שתי הדעות שנידונו עד כה הן, ללא ספק, הדעות המרכזיות
בשאלה זו. הצד השווה שבהן, ששתיהן, כל אחת על פי
דרכה, נזקקות למעשה לכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה".
לסיום נביא את פירושו המעניין של אברבנאל במדבר ז',
המפרש את המקראות כסדרם, ולפיו החלו ימי המילואים
ביום הקמת המשכן בא' בניסן, אך קרבנות הנשיאים באו
רק בחודש אייר – לאחר שנסתיים מניין העם:

שכאשר הוקם המשכן שהיה בחדש הראשון, מיד
התחילו ימי המילואים לאהרן ולבניו, ובשבעת ימים
מלאו את ידם והקריבו את קרבנם וקרבת העם ביום
השמיני, וכל שאר ימי החדש ההוא הראשון נתעסק
משה במשיחת המשכן והכלים והמזבח וכליו ושאר
הדברים הצריכים למקדש.

**ובראשון לחדש השני צוה השם למשה על מנין העם
ונקבו בשמות הנשיאים שהיו בכל שבט ושבת
בשעת המנין, ואחרי שנמנה העם לשבטיו וכן הלויים
ונתמנו הנשיאים, ראו הנשיאים ההם שהיה דבר
הגון שהם יתחילו להקריב קרבנות קודם כל שאר
יחידי ישראל, ומזה הצד קרא את קרבנם 'חנוכת
המזבח', לא מפני שהיה קרבנם הראשון שנקרב
שמה לא מן הכהנים ולא מעדת בני ישראל, אלא
בבחינת יחידי הצבור שהיו עתידין להקריב
קרבנותיהם וזבחייהם על מזבח השם, שאלה היותם**

9 הרב שמאע מפרש, כדרכו, כי יש לראות בתיאורים השונים של חנוכת
המשכן בחינות שונות, המבטאות את המגמות השונות שבמשכן, כפי
שביארנו בחלקו הראשון של השיעור (באשר להשתקפות שתי המגמות
במציאות מצד הרב שמאע בדעת ראב"ע, אך אין הוא מקריע בדבר). הרב
שמאע הוסיף ופיתח שם גישה זו בניסיון להבין גם את התיאור הכפול
של הקרבנות בספר ויקרא: בפרקים א'-ה' ובפרקים ו'-ז'.